

Максим ШОСТАК
магістрант II курсу
спеціальності 014 Середня освіта (Географія)
Науковий керівник – проф. Леся ЗАСТАВЕЦЬКА

КРАЇНОЗНАВЧИЙ ПІДХІД У НАВЧАННІ ГЕОГРАФІЇ (НА ПРИКЛАДІ НІМЕЧЧИНИ)

Нинішня географічна освіта в школах зазнає суттєвих змін, пов'язаних із трансформацією усієї української системи освіти через її перехід на компетентнісний підхід, впровадження профільного навчання та переорієнтацією шкільних курсів на формування прикладних умінь. У свою чергу усі ці нововведення, ставлять перед географією нові виклики котрі вимагають пристосувань та гнучкості у навчанні географії у закладах освіти. У цьому контексті особливого значення набуває країнознавчий підхід, котрий дає можливість забезпечувати глибоке та всебічне вивчення держав світу. Цей підхід дозволяє учням не лише отримувати нові знання, а й формувати здатність критично мислити, аналізувати соціально-економічні, політичні, культурні та природні процеси у контексті конкретних держав та територій. Використання Німеччини як прикладу у вивченні країнознавчих тем є надзвичайно ефективним, адже ця держава відіграє ключову роль у політичних, економічних, культурних та геополітичних процесах Європи та світу.

«Країнознавство являє собою особливу міждисциплінарну науку, змістом якої є комплексне дослідження держав та регіонів шляхом узагальнення та систематизації даних про географічне положення, різноманітні ресурси, соціально-економічні, політичні, національнокультурні процеси» [2]. У шкільному курсі географії країнознавчий підхід спрямований на розуміння внутрішніх закономірностей розвитку кожної країни, її місця в регіональних та глобальних системах, а також характеру взаємодії з іншими державами.

У шкільній освіті застосування країнознавчого підходу відбувається за певного алгоритму вивчення країни або ж за допомогою типових планів характеристики:

- «1. На якому материку та в якій його частині розташована.
2. Географічне положення в межах материка, сусідні держави, столиця.
3. Особливості рельєфу (загальний характер поверхні, корисні копалини).
4. Кліматичні умови (тип клімату, що переважає, та його сезонні

зміни, кліматичні пояси, середні температури січня і липня, річна кількість опадів).

5. Внутрішні води (великі річки, озера, водосховища та ін.).

6. Природні зони і їхні особливості (грунти, рослинність, тваринний світ).

7. Населення (основні раси, народи) і його господарська діяльність» [4].

Така структура забезпечує логічність, цілісність та послідовність сприйняття навчального матеріалу.

Німеччина є одним із найбільш вдалих прикладів для використання країнознавчого підходу. Внаслідок свого центрального положення на континенті, розвинутій економіці, лідерству у Європі та світі, складним демографічним процесам, що відбуваються всередині країни та розвинутій господарській діяльності, країна є оптимальним об'єктом для застосування підходу та розвитку в учнів системного бачення процесу вивчення держави. Також, варто зазначити, що вивчення Німеччини у більшості навчальних програм з географії для 10 класу є першою темою для уроку після вступу, що якраз доводить, що вивчення цієї країни є показовим, та дозволяє на її прикладі переходити вже до інших тем. Вивчення саме цієї країни дає змогу продемонструвати яким чином фізико- географічні умови поєднуються з економіко-географічними, як формується економічна структура однієї з найрозвиненіших країн світу, чому демографічні проблеми потребують складних політичних рішень, а також те, як країна використовує свої міжнародні зв'язки та позиції на глобальній арені.

Однією з ключових можливостей країнознавчого підходу у випадку Німеччини є можливість простежити взаємозв'язок між фізико-географічними чинниками та розміщенням первинного та вторинного секторів економіки. Для прикладу, природна ресурсна база країни не є дуже забезпеченою на ресурси, хоч і має свої багатства, але німці змогли вдало поєднати цю базу з високим рівнем технологічного розвитку, що дозволило їм сформувати потужні галузі машинобудування, автомобілебудування (Audi, BMW, Mercedes-Benz, Opel, Porsche та Volkswagen), електротехніка, хімічна промисловість та інші. За даними Федерального статистичного бюро Німеччини, сучасна німецька економіка базується переважно на переробних та високотехнологічних секторах, тоді як частка добувної промисловості невелика [5]. Це яскраво демонструє учням приклад країни, якій вдалося побудувати конкурентоспроможну економіку не за рахунок природних багатств, а через інновації, інвестиції у науку та розвиток людського потенціалу.

Не менш показовим елементом країнознавчого аналізу є демографічна ситуація в Німеччині. Країна, як і більшість розвинених країн світу має проблеми, пов'язані із процесом старіння населення [1]. Середній вік жителів Німеччини у 2024 році становив близько 45 років, що є одним із найвищих показників у світі [6]. Це створює додаткові навантаження на пенсійну систему, ринок праці та соціальну сферу. Окрім проблеми із старінням населення, перед Німеччиною також гостро стоїть питання міграції. У 2024 році Німеччина прийняла 586 000 нових іммігрантів на довгостроковій або постійній основі [7]. Така кількість міграційних потоків дозволяє частково вирішити проблему із старінням населення, але і несе також з собою додаткове навантаження на державні та соціальні інститути, що сформувались тут за багато десятиліть. У шкільному курсі аналіз демографічних процесів Німеччини дозволяє наочно продемонструвати взаємозв'язок між економічним розвитком країни, великою кількістю міграційних потоків та соціальною політикою. Зокрема, учні можуть дослідити причини високої частки іммігрантів у складі населення (понад 20 %) та зробити висновки щодо того, як міграція підтримує економіку країни, створюючи потік трудових ресурсів, а також дослідити переваги та проблеми, які можуть виникнути внаслідок демографічної політики країни.

Окремої уваги у межах країнознавчого підходу заслуговує аналіз політико-географічного положення Німеччини. Країна є одним із провідних членів ЄС, НАТО, G7 та низки інших міжнародних організацій, що дає змогу країні відігравати провідну роль у формуванні політичного спрямування не лише своєї держави, а й усієї Європи. Вивчення цих аспектів у школі сприяє формуванню в учнів політичної грамотності, критичного мислення та розуміння глобальної взаємозалежності держав. Німеччина має спільні кордони з дев'ятьма країнами, а також є стратегічним партнером України, що створює можливість для аналізу міжнародної співпраці, інтеграції транспортних систем, економічних відносин та спільних екологічних викликів.

Країнознавчий підхід також сприяє розвитку навичок практичної діяльності учнів. Робота з картами, статистичними базами, тематичними джерелами, порівняльний аналіз, складання характеристик країни — усе це дає змогу формувати компетентності, передбачені Державним стандартом базової середньої освіти [2]. Окрім того, застосування Німеччини як прикладу дозволяє запроваджувати інтерактивні форми: створення інфографіки, ментальних карт, презентацій, мінідосліджень, аналітичних проєктів, використання технологічних ресурсів [8]. Наприклад, учні можуть

порівняти структуру ВВП України та Німеччини, проаналізувати екологічну політику держави, дослідити особливості внутрішніх регіональних відмінностей між західними та східними землями.

Узагальнюючи, країнознавчий підхід у навчанні географії є одним із найбільш ефективних методів формування цілісного світогляду учнів, розвитку їхніх аналітичних умінь та набуття ключових компетентностей. Через вивчення Німеччини школярі отримують можливість ознайомитися з комплексним впливом географічних, історичних, соціальних, економічних та екологічних чинників на розвиток сучасних держав, простежити історію формування наявних проблем країни та створенні шляхів для їхніх подолання в умовах нестабільної геополітичної ситуації в регіоні та світі. Такий підхід відповідає сучасним освітнім тенденціям, спрямованим на формування критичного мислення, розвитку ключових навчальних компетентностей та здатності аналізувати багатофакторні процеси. Використання Німеччини як прикладу дозволяє модернізувати країнознавчі теми, зробити їх актуальними, змістовними та прикладними для того, щоб була можливість пристосуватися до нових освітніх викликів.

Список використаних джерел:

1. Аналіз сучасних міграційних процесів у країнах ЄС / Л. Б. Заставецька та ін. *Acta academiae beregsasiensis: geographica et recreatio*. 2025. № 3. С. 15–27.
2. Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений постановою КМУ від 30.09.2020 № 899. Вид. офіц.
3. Єремєєва І. А. Теоретичне країнознавство : підручник. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. 144 с.
4. Blog page. URL: https://yanahomyachenko.blogspot.com/p/blog-page_25.html.
5. Destatis – germany's federal statistical office. URL: https://www.destatis.de/DE/Themen/Branchen-Unternehmen/Industrie-Verarbeitendes-Gewerbe/_inhalt.html.
6. Eurostat. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/home>.
7. International migration outlook 2025. URL: https://www.oecd.org/en/publications/international-migration-outlook-2025_ae26c893-en/full-report/germany_8ad94e8b.html.
8. Zastavetska L. B., Zastavetskyi T. B., Hrynda T. V. Using digital resources in geography lessons at school. Реалії та пріоритети розвитку науки та освіти. 2025. Vol. 26.